

VROUWEN, WATER EN GRENZEN

FEMINISTISCHE PERSPECTIEVEN OP SAMENWERKING EN CONFLICT OVER WATER

Rozemarijn ter Horst, Margreet Zwarteveen en Jenniver Sehring*

■ De leiding en medewerkers van intergouvernementele organisaties die in veel van de meer dan 300 internationale stroomgebieden het water reguleren zijn meestal mannen. Waarom zijn er zo weinig vrouwen? En maakt het uit of mannen of vrouwen aan het roer staan? Rozemarijn ter Horst, Margreet Zwarteveen en Jenniver Sehring vertellen over hun nieuwe boek, “Gender Dynamics in Transboundary Water Governance: Feminist Perspectives on Water Conflict and Cooperation” waarin zij, met bijdragen van andere auteurs, deze vragen en meer onderzoeken. Het boek bevat onder andere casestudies over waterbeheer in de Brahmaputra, de Chu-Talas, de Donau, de Indus, de Jordaan, de Nijl, de Rijn, en de Zambezi, en onderzoek naar de rol van gender in wetenschap, conflict en beleid.

Gender gaat over de normen en waarden die we verbinden aan het zijn van man of vrouw, aan fluide tussenvormen, of aan het juist bewust afstand nemen van deze binaire categorieën. Het zijn ideeën waarvan we ons soms niet eens bewust zijn dat we ze hebben, totdat ons gedrag opvalt dat niet in onze eigen diepgewortelde ideeën past over hoe iemand zich zou moeten gedragen, bijvoorbeeld op basis van haar/zijn man- of vrouw-zijn. Deze normen en ideeën hebben ook invloed op hoe we met water omgaan. Wie wordt er bijvoorbeeld gezien als water expert? Wie reguleert de irrigatiekanalen, en wie haalt het water voor het huishouden? Komt er een beeld van een man bij je op, of van een vrouw? En waarom zijn die beelden eigenlijk zo geslachtsgebonden? Er is vooral onderzoek gedaan naar deze invloed van gender op lokaal waterbeheer, maar er is weinig aandacht voor hoe gender een rol speelt in *River Basin Organisations*. Dit zijn organisaties die beleid maken voor de toewijzing, het gebruik en het behoud van water dat de staatsgrenzen overschrijdt. In dit artikel delen we enkele inzichten uit het boek die bijdragen aan het begrijpen van de rol van gender in internationaal waterbeheer.

Het navigeren in een mannelijke wereld

Waterdiplomatie en grensoverschrijdend waterbeheer bestaan op het snijvlak van techniek en diplomatie, twee disciplines die als zeer masculien worden gezien. De leidende principes, kernideeën en normen in beide disciplines worden vooral door mannen gevormd, zijn historisch gezien gebaseerd op mannelijke ervaringen, en leidende posities worden voornamelijk bekleed door mannen. Dit werpt zekere uitdagingen op voor mensen die niet voldoen aan de norm, en vaak zijn dit vrouwen. Het is daarbij belangrijk om te noemen dat gender op heel verschillende manieren invloed kan hebben, afhankelijk van het land, het institutionele platform, en de momenten in de tijd; normen en waarden zijn niet statisch.

Gendergerelateerde normen zijn vaak zo diep geïnternaliseerd en ingebed in de manier waarop we denken en handelen dat we ze niet herkennen. Ze reizen ook via wereldwijde media en worden versterkt door populaire cultuur. Een voorbeeld van globale ideeën over man- en vrouw zijn is dat zowel mannelijke als vrouwelijke waterprofessionals van

* **Rozemarijn ter Horst** is docent en PhD-onderzoeker bij de Water Resources Management-groep van Wageningen University; **Margreet Zwarteveen** is werkzaam als Professor Water Governance aan het IHE Delft Institute for Water Education; **Jenniver Sehring** is Senior Lecturer in Water Governance and Diplomacy aan het IHE Delft Institute for Water Education

over de hele wereld ons in interviews vertelden dat vrouwen betere luisteraars zijn. Vrouwen worden over het algemeen beschouwd als zorgzamer en minder egoïstisch, en meer bereid om compromissen te vinden en te accepteren. Mannen worden over het algemeen beschouwd als meer confronterend, competitief en bereid om conflicten aan te gaan om hun zin te krijgen. Dergelijke stereotypen beïnvloeden gedrag: deelnemers aan wateronderhandelingen gaven aan dat sessies met vrouwen meer coöperatief waren – niet vanwege het gedrag van de vrouwen, maar omdat hun aanwezigheid de betrokken mannen beleefder en minder confronterend maakte.

In de interviews die we hebben gehouden voor het boek gaven vrouwen uit heel verschillende landen en stroomgebieden ook aan dat ze ervoeren dat ze voor dezelfde erkenning harder moeten werken dan hun mannelijke tegenhangers. Maria Amakali, directeur van het directoraat *Water Resources Management* en plaatsvervangend directeur van het departement van water van het Namibische ministerie van Landbouw, Water en Landhervorming, merkt op dat verzoeken om een eenvoudige verduidelijking tijdens een onderhandeling ertoe kunnen leiden dat mannelijke collega's lange monologen beginnen. Ze deelt dat ze het idee heeft dat sommigen denken dat ze watermanagement niet begrijpt omdat ze een vrouw is, en dat ze vermoedt dat er gebruik gemaakt wordt van een algemene onderschatting van vrouwen om een onderhandeling te beïnvloeden: "Problemen die je begrijpt worden aan je uitgelegd, en de uitleg heeft [vaak] niets te maken met je vraag, waardoor de vraag ontspoort en het onderhandelingsproces langer duurt." Om dit te vermijden, moeten vrouwen beter voorbereid zijn dan mannen, voegde ze eraan toe.

Een voorbeeld van hoe vrouwen gedrag aanpassen om in een wereld met mannelijke normen te passen is gegeven door Heide Jekel die Duitsland vertegenwoordigt in zes internationale commissies en verschillende bilaterale commissies die water dat over landsgrenzen stroomt bespreken. Ze vertelt dat ze in sommige van de commissies probeert "vrouwelijker te zijn om aan de verwachtingen te voldoen. [...] Ik word wel

wat vleiender en beleefder, en ik word me bewust van wat ik zeg". Ze voegt daarbij gedecideerd toe dat ze zich misschien wel vrouwelijker, maar niet onderdanig opstelt.

De voorbeelden laten zien dat er zeker sprake is van een genderdynamiek in de platforms waar internationale *stroomgebieden* worden besproken, en dat sommigen heel bewust met deze dynamiek omgaan. Wat de voorbeelden ook laten zien is dat gender niet de enige factor is die meespeelt. Het concept van intersectionaliteit (of kruispuntdenken), helpt om dit expliciet te maken. Het gaat om het samenspel van geslacht, ras, klasse en andere verschillen die van invloed zijn op hoe we handelen en denken, en die allemaal een van belangrijke invloed zijn op de genderdynamiek in waterbeheer. In het boek herinnert Maria Amakali zich dat ze werd aangezien voor een secretaresse nadat ze in 1991 als hydroloog bij het Namibische *Department of Water Affairs* kwam. Voor haar collega's was het moeilijk te begrijpen dat een zwarte vrouw in het pas onafhankelijke Namibië een professionele functie kon bekleden. Maar Amakali's opleiding, waaronder een bachelorgraad in wiskunde en scheikunde behaald in de Verenigde Staten en een MSc van *IHE Delft Institute for Water Education*, maakte dat ze maar een van de weinige mensen was die kon helpen te voorzien in de behoefte aan waterbeheerders in haar land.

De verschillende case studies bevestigen is dat er een sterke kennishiërarchie bestaat in de watersector, ook op het snijvlak van discipline en gender. Hydrologen en ingenieurs – vaak door mannen gedomineerde vakgebieden – worden vaak beschouwd als belangrijker en deskundiger op het gebied van water dan biologen, advocaten of geografen – vakgebieden waarin vrouwen vaker voorkomen. Een ander voorbeeld uit het boek gaat in op de Chu-Talas commissie waarin vertegenwoordigers van Kazachstan en Kirgizië deelnemen om te spreken over het gedeelde water van Chu en Talas rivieren. Het secretariaat wordt geleid door twee vrouwen, en op het eerste gezicht is het een mooi voorbeeld van hoe vrouwen op belangrijke posities kunnen komen. Maar onderzoek laat ook zien dat er geen vast budget is voor de commissie en dat de

posities in het secretariaat onzeker zijn. Daarbij komt ook dat de watersector in de regio aan prestige heeft ingeboet en dat er minder geld in wordt geïnvesteerd. We kunnen dan ook de vraag stellen of vrouwen in het algemeen meer en belangrijkere functies krijgen in de watersector, zodra de waterkwesties niet langer “hoge politiek” zijn. Om deze onderlinge relatie echter beter te begrijpen, zouden we meer vergelijkend onderzoek moeten doen.

Feministische theorieën hebben ons geholpen om geïnternaliseerde en vaak lastig te onderzoeken genderdynamieken zichtbaar te maken en het persoonlijke element van waterdiplomatie te laten zien. Relaties tussen landen gaan vooral om mensen. De casussen en analyses in ons boek laten zien hoe de ideeën en normen met betrekking tot gender zowel de praktische besluitvorming over water als het academische discours erover beïnvloeden. Ze leggen ook de structurele obstakels bloot die de effecten van goedbedoeld gender mainstreamingbeleid afzwakken. Dit is het integreren van een gendergelijkheidsperspectief in strategieën en beleid. Een belangrijk inzicht van het boek is dat, zelfs als deze ongelijkheid tussen mannen en vrouwen wordt erkend en er politieke wil is om het te veranderen, er geen gemakkelijke oplossing is. Het bevorderen van gendergelijkheid in de waterdiplomatie kan niet worden bereikt door simpelweg “vrouwen toe te voegen”. Genderongelijkheid is diep verankerd in de normen en institutionele arrangementen en dus ook in de alledaagse praktijk van mensen die water dat langs landsgrenzen stroomt te beheren.

We hebben in het boek daarom ook een selectie van persoonlijke verhalen opgenomen over gendergerelateerde ervaringen bij wateronderhandelingen en grensoverschrijdend waterbeheer, waarvan we enkele voorbeelden in dit artikel hebben genoemd. We hopen dat het anderen zal inspireren om ook hun persoonlijke verhalen te delen. Want verandering die structurele obstakels aanpakt, en die ook traditionele opvattingen en business-as-usual-benaderingen van waterdiplomatie uitdaagt, is nodig, en daarvoor moeten we laten zien dat waterdiplomatie mensenwerk is.

Informatie:

Het boek “*Gender Dynamics in Transboundary Water Governance: Feminist Perspectives on Water Conflict and Cooperation*” kan gratis worden bekeken en gedownload via <https://www.routledge.com/Gender-Dynamics-in-Transboundary-Water-Governance-Feminist-Perspectives/Sehring-Horst-Zwarteveen/p/book/9781032057309>

